

Dr. sc. Veso TRNINIĆ, redoviti profesor u mirovini

SUVREMENI UDŽBENIK RADNOG I SOCIJALNOG PRAVA U PRAVNOJ TEORIJI I PRAVNOM STUDIJU

(prikaz udžbenika prof. dr. Bože Žepića)

1. Pristup razmatranjima

“O svakoj činjenici može se govoriti s obzirom na njeno porijeklo, ...strukturu, ...funkciju, ...formu, ...istinu, ...značenje i njenu vrijednost.”¹

Taj i takav moto ima višestruko značenje za prve korake u ovom pristupu... Radno i socijalno pravo utemeljuju radnu i socijalnu sigurnost i kao takve imaju sva spomenuta obilježja uspostavljanja, postojanja i zaštite radne i socijalne sigurnosti čovjeka, njegove obitelji, a time i društva. Dakle, činjenice kojima se bavi radno i socijalno pravo kao znanost i njezina teorija kao tematsko područje legislative, pa i jurisprudencija u toj pravnoj oblasti... jesu ključne činjenice za čovječanstvo, njegovu strukturu, funkcije, forme djelovanja, istinu i vrijednosti koje stvara i koje čine njegov razvoj i napredak.

Visokoškolski udžbenik radnog i socijalnog prava, u pravnom studiju općenito i posebno u specifičnim poratnim prilikama Bosne i Hercegovine, kao predmet promatranja moguće je i prikladno tretirati s tri uzajamno vezana pristupa:

- dostignute razine radnog i socijalnog prava u svijetu, europskim zemljama i zasebno u nerazvijenim zemljama, kakva je BiH;

- uloga i utjecaj radnog i socijalnog prava u projiciranju (i ostvarivanju) radne i socijalne sigurnosti kao bitnog obilježja održivog razvoja u uvjetima tržišnog privređivanja i opstanka;

- specifične i veoma ograničene mogućnosti za adekvatnu izgradnju cjelovitog sustava radnopravne i socijalnopravne sigurnosti u Bosni i Hercegovini.

Pravna teorija općenito, a strukturalno složena teorija radnog i socijalnog prava u svijetu još više, do sada se nisu prihvatile objašnjenja niza ključnih pojmova u pravcu operacionalizacije načelno uspostavljenog međunarodnog prava na razvoj i u njegovom sklopu konkretnih razvojnih prava u posebnim sustavima radnog, socijalnog, obrazovno-odgojnog, kulturnog i drugih prava građana, kojim se utemeljuje radna i socijalna sigurnost. U tom pravcu još ne postoje odgovarajuća usmjerenja i funkcionalna suradnja među znanostima o radu i socijalnim znanostima niti su objašnjene razvojne transformacije djelatnosti, profesija i zanimanja; nisu teorijsko-metodološki objašnjeni pojmovi i postupak polidisciplinarnog i transdisciplinarnog interdisciplinarnog znanstvenog

¹ Đuro Šušnjić (1982.): *Znati i vjerovati*, Kršćanska sadašnjost-stvarnost, Zagreb, str. 9.

i stručnog rada, pa ni interdisciplinarnog timskog rada u procesima dodiplomske i postdiplomske edukacije, a ni na istraživačko-razvojnim djelatnostima.

Za zemlje u razvoju, s vrlo ograničenim mogućnostima podjele i specijalizacije rada, a time i adekvatnog profiliranja djelatnosti, profesija i zanimanja na razinama suvremene međunarodne konkurentnosti... ograničene su i ljestvice mogućeg razvoja.

Socijalno, obrazovno i odgojno pravo, kao središnje razvojno pravo čovjeka pojedinca, obitelji (i sve djece i mladeži, pa i odraslih) još nije konstituirano kao zasebna znanstvena disciplina niti je u tom smislu uspostavljena i razvojna sociologija obrazovanja i odgoja, sociologija razvojne sigurnosti, pa ni posebna sociologija organizacije i organizacijske djelotvornosti. Svi ti fundamentalni pothvati čekaju pred vratima svjetske znanosti u eri suvremene informatičke tehnologije.

Teškoće i način izgradnje suvremenog radnog i socijalnog prava, u sadašnjim uvjetima nedovršenog mira u Bosni i Hercegovini, ukratko i pregledno su istaknuti u promatranom udžbeniku - poglavlje Izravna primjena međunarodnog prava i njegovih izvora u BiH - pa nema potrebe ovdje ih ponavljati.

Radno i socijalno pravo, sveučilišni udžbenik za studente Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, predstavlja pedagoško-istraživačko djelo iskusnog istraživača i znanstveno-nastavnog autora još dva sveučilišna udžbenika za predmete Osnove opće sociologije (tri izdanja) i Politički sustavi. Prije toga publicirao je knjigu "Društveno-pravni položaj invalida rada" (dva izdanja), kao rezultat višegodišnjeg znanstvenog istraživanja sa aspekta sociologije, radnog i socijalnog prava.

Izložene uvodne napomene omogućavaju i u izvjesnom smislu uvjetuju da se u prikazu sadržaja i dometa toga prvog sveobuhvatnog udžbenika radnog i socijalnog prava u BiH obuhvate tri načina promatranja:

- a) znanstveno-metodološka i djelatno-etička korektnost promatranog djela;
- b) tematska struktura i znanstveno-pedagoška prihvatljivost udžbenika;
- c) utjecaj dugoročnije polidisciplinarne znanstvene i istraživačko-razvojne djelatnosti autora na strukturu sadržine i kakvoću djela.

2. Znanstveno-metodološka i djelatno-etička korektnost udžbenika

Ovaj prikaz nalazi se u funkciji promocije sveučilišnog udžbenika i kao takav nije i ne može biti obično, nego kompetentno i argumentirano pregledno izlaganje glavnih obilježja i dosega promatranog djela. Samo tako može biti temelj za prihvatljivu procjenu i ocjenu, pa i potvrda i oslonac za javnu potporu i priznanje.

2.1. Znanstvena korektnost autora sveučilišnog udžbenika općenito i naročito udžbenika društvenih znanosti o radu i radnoj i socijalnoj sigurnosti nije ispoljavanje obične korektnosti u radu i ponašanju..., "uljudno, uredno, pristojno, bez greške, bez zamjerke, besprijekorno, ispravno, točno, pravilno i usklađeno sa ustaljenim pravilima pristojnosti".² Ovdje korektnost ima svoja trojaka obilježja u primjeni znanstveno-

² Bratoljub Klaić (1982.): Rječnik stranih riječi, Nakladni zavod MH, Zagreb, str. 740.

-metodoloških pravila, karakterističnih za znanost i, posebno, za područje nomotetičkih znanosti o čovjeku i društvu.³

2.1.1. Znanstveno-metodološka korektnost predstavlja bitno obilježje strukture i vrijednosti znanstvenog saznanja, kao teorijska i metodološka suglasnost kompetentnih eksperata o relevantnim ciljevima, hipotezama, predmetu i metodama odbrane (upražnjavane) znanstvene discipline ili polidisciplinarnog tehnološkog područja, u kojemu se javljaju ili se mogu pojaviti tri razine složenosti odnosa i utjecaja:

a) *multidisciplinarni* kao "sučeljavanje različitih znanstvenih disciplina, među kojima nema neposredno uočljive veze";

b) *transdisciplinarni* kao "sinteza interdisciplinarnosti, koja stvara novu aksiomatiku... i predstavlja dragocjeno oruđe za teoriju i praksu već stasalih interdisciplina";

c) *interdisciplinarni* kao "interaktivno povezivanje i međusobno funkcionalno prožimanje dvije ili više znanstvenih disciplina u cjelini višeg reda" kao sistematizirana sinteza integrativnih (timski usvojenih i znanstveno ostvarljivih) ciljeva, predmeta, koncepcije, načela, aksioma i metoda).⁴

Za suvremene znanosti uopće, pa i za znanosti o čovjeku i društvu, radu i socijalnoj sigurnosti, bitan je složeni znanstveni rad - timski i intertimski. Monodisciplinarni pristup ili, bolje rečeno, angažman znanstvenika i stručnjaka s gledišta njegove "uske" monodisciplinarnosti moguć je i prihvatljiv samo kako korektno uključivanje i sudjelovanje u timu s pozicija timski ili intertimski utvrđenog kompetentnog udjela.

Udžbenik radnog i socijalnog prava u pravnom studiju uvijek je nastavnim programom i planom pravnog studija (okvimo) ograničen i određen udio i sudjelovanje sve znanstveno-nastavne discipline u cjelovitom opusu predviđenih znanja za formiranje znanstveno-stručnog profila diplomiranog pravnika.

Dakle, i za pisca visokoškolskog udžbenika važe sljedeća obilježja znanstveno-metodološke korektnosti:

- jasna teorijska koncepcija preciziranjima i objašnjavajući relevantne pojmove;
- dinamički pristup sagledavanju svojstava promatranih pojava i procesa;
- korektno korištenje informatičko-statističkih podataka na temelju harmoniziranih standardnih obrazaca u znanstvenoj informatici;
- upotreba standardiziranih indikatora za promatranje i mjerenje promatranih pojava i procesa. Tu dolaze i standardizirani nastavni programi znanstvenih disciplina, preduvjet za internacionalizaciju znanstvenih i stručnih znanja suglasno međunarodnoj standardnoj klasifikaciji djelatnosti, profesija i zanimanja.

³ Žan Pijaže (1979.): Epistemologija nauka o čovjeku, "Nolit" - biblioteka "Sazvežđa", Beograd, str. 29.-40. i 229.-234.

Pod pojmom "nomotetički" podrazumijeva se "istraživački pristup usmjeren na ustanovljavanje zajedničkih, sveobuhvatnih svojstava pojava i odnosa među njima i nalaženje općih principa i zakona". Boris Petz i dr. (1991.): Psihologijski rječnik, "Prosvjeta", Zagreb, str. 275.

⁴ M. Kljajić (1983.): Ograničenja kvantitativnih metoda u proučavanju organizacionih sistema, Zbornik radova, "Svetozar Marković", Beograd, str. 569.

2.1.2. Znanstveno-etička korektnost

Poznato je da su "velike promjene... dovele i do drugačijeg psihološkog položaja učenjaka u istraživačkim timovima do promjene na relaciji znanstvenik - znanstvenik, znanstvenik - otkriće i znanstvenik - društvo. Umjesto nekadašnjeg "depolitiziranog" znanstvenika, koji u svojoj "kuli od slonove kosti" traga za znanstvenim spoznajama, pojavljuje se *sve više društvenoangažirani učenjak*, koji je svjestan ne samo svoje znanstvene nego i svoje društvene i političke uloge"⁵

Takva shvaćanja i stavovi prihvaćeni su i proklamirani posljednjih godina i na nekoliko poznatih svjetskih skupova, kao što su: Pariška deklaracija o filozofiji i Deklaracija za svjetsku etiku Parlamenta svjetskih religija. Evo izvoda iz ta dva dokumenta.

- "Uvijek ostajući autonomno, filozofsko obrazovanje treba biti...uključeno u sveučilišnu ili stručnu nastavu, no ne smije biti podvrgnuto nikakvim ekonomskim, tehničkim, političkim, niti ideološkim zahtjevima..., nego da doprinosi miru i priprema svakog pojedinca da preuzme svoju odgovornost pred krupnim pitanjima savremenog svijeta, pogotovu u domenu etike."⁶

- "Zemlja se ne može promijeniti nabolje ako ne postignemo transformaciju u svijesti pojedinca i u javnom životu. Mogućnosti za transformaciju već su zasjale u oblastima kao što su rat i mir, ekonomija i ekologija u kojima su se desile fundamentalne promjene tokom posljednjih desetljeća. Transformacija se mora postići i u oblasti etike i vrijednosti... Stoga bismo bili zadovoljni kada bi što je moguće više profesija, kao što su: liječnici, znanstvenici, poslovni ljudi, novinari i političari razvili suvremena etička pravila koja bi osigurala (adekvatne) upute za neugodna pitanja tih određenih profesija."⁷

Kodeks prava i obveza nastavnika, suradnika i studenata Sveučilišta u Zagrebu (prihvaćen na Skupštini Sveučilišta 1. 11. 1984. godine) sadrži listu moralnih načela, kao što su: skladni humani odnosi, afirmacija ljudskog dostojanstva, slobodno i kritičko stvaralaštvo, praćenje znanstvenih dostignuća, briga za znanstveni podmladak, zalaganje za podizanje razine odgoja i obrazovanja i dr.⁸

2.1.3. *Znanstveno-pedagoška korektnost* predstavlja svojevrstu sintezu teorijsko-metodološke i poslovno-etičke korektnosti, koja se očituje u funkcionalnom povezivanju i međusobnom prožimanju znanstveno-teorijskih, poslovno-etičkih i pedagoško-didaktičkih načela. Za znanstveno-pedagošku korektnost težište nije samo na korektnim odnosima, postupcima i tehnikama obrazovanja u smislu stjecanja i usvajanja znanja i umijeća nego i na sadržajima i uspješnosti odgojnog procesa, koji usporedo teče, tj. s gledišta njihove upotrebe u procesu ostvarivanja radne i životne sigurnosti. S tog gledišta moguće je shvatiti misao Erazma: "Najveća nada svake zemlje leži u primjerenu školovanju mladosti", jer sama riječ pedagogija znači doslovno znanost o obučavanju i odgoju novog naraštaja.⁹

⁵ Mladen Zvonarević (1981.): Socijalna psihologija, Školska knjiga, Zagreb, str. 421.

⁶ Pariška deklaracija o filozofiji (1991.), UNESCO.

⁷ Deklaracija za svjetsku etiku (1983.), Parlament svjetskih religija, Chicago.

⁸ Kodeks prava i obveza nastavnika, suradnika i studenata Sveučilišta u Zagrebu (1984.), prezentiran u knjizi "Osnovni problemi visokoškolske pedagogije, str. 89.-91.

⁹ Daniel Goleman (1997.): Emocionalna inteligencija, Mozaik knjiga, Zagreb, str. 271.

Opća deklaracija UN o pravima čovjeka (čl. 26.) glasi: "Školovanje treba da bude usmjereno punom razvitku ljudske osobe i učvršćenju poštovanja čovjekovih prava i temeljnih sloboda. Ono treba da unapređuje razumijevanje, trpeljivost i prijateljstvo među svim narodima, rasnim i vjerskim grupacijama, kao djelatnosti UN za održavanje mira."

Načelo čitkosti predstavlja, možda, najpotpuniji rezime kazivanja o pojmu i biti pojma "znanstveno-pedagoška korektnost" kao središnjih kriterija za procjenu vrijednosti znanstvenog djela, koje pretendira da bude visokoškolski udžbenik, jer upravo takvo "mora ući u svijest ljudi koji u tome nisu kod kuće"; to znači da mora biti čitak za studente kao glavne korisnike.

Međunarodno poznata metodologija istraživanja u oblastima pedagogije, psihologije i sociologije sadrži kratka objašnjenja šest načela čitkosti:

- *Privlačnost* čitatelja, u čemu zanimljivost pojačava interes, jer se lako spoznaje smisao kroz popularno dato objašnjenje svrhe i mogućnosti primjene;

- *Humaniziranje* sadržaja teksta na četiri načina: prikaz ranijih istraživanja i nenametljivo objašnjenje potrebe sadašnjeg, kratka i jednostavna priča o načinu pripreme teksta, izlaganje tzv. živih primjera radi lakšeg shvaćanja općih prikaza, opisivanja i objašnjenja odstupanja i skretanja s glavne orijentacije;

- *Strukturiranje* izlaganja štiva, logičnosti i preglednosti tematske prezentacije;

- *Isticanje bitnog* kao vještina da se ostvari izravan put k razumijevanju kroz jednostavnu i aktivnu formu odnosa subjekta i predikata;

- *Razređivanje misli* kao načela koja vode proširivanju, a ne skraćivanju, tako da čitatelju daje vremena i prostora da predahne između koncentriranog sadržaja o glavnim idejama;

- *Jednostavni izrazi* kao načelo ima dva obilježja: izbor riječi mora biti vezan za opis sadržaja s izbjegavanjem "praznih riječi", a treba koristiti kratke, jednostavne i konkretne izraze i u tom cilju treba smanjiti postotak prefiksa i sufiksa u rečenicama. Teške stručne riječi kao neophodne mogu se koristiti u kontekstu koji objašnjava njihovo značenje (tzv. ključne riječi).¹⁰

Internacionalizacija znanosti, tehnologije, visokoškolske edukacije, informatike i prava, kao sveopći proces znanstveno-tehničkog povezivanja svijeta, za visoko obrazovanje u Bosni i Hercegovini ima izravan i vrlo složen zadatak. U pitanju je reforma visokog obrazovanja na dualnim temeljima: kao sveučilišnog znanstvenog i kao visokostručnog tehnološkog. Takva koncepcija usvojena je u Europi i stoga je neodložno njezino prihvatanje i primjena kao preduvjet za priznavanje visokoškolskih i visokostručnih znanja naših kadrova bez nostrifikacije diploma u međunarodnoj znanstveno-tehnološkoj i poslovnoj suradnji. U tom cilju predstoji potreba uključivanja i u Europski centar za mlade (EYC) radi prihvatanja i provođenja obrazovne strategije interkulturalnog odgoja i obrazovanja u Europi po uzoru na Švedsku, Nizozemsku, Italiju i druge.¹¹

¹⁰ Good-Scates (1967.): Metode istraživanja u pedagogiji, psihologiji i sociologiji, "Otokar Keršovani", Rijeka, str. 698. i 699.

¹¹ Antonio Peroti (1995.): Pledoaje za interkulturalni odgovor i obrazovanje, EDUCA, Zagreb, str. 112. i 113.

3. Tematska struktura i znanstveno-pedagoška prihvatljivost udžbenika

Udžbenik *Radno i socijalno pravo* prof. dr. Bože Žepića pripremljen je i tematski strukturiran prema izloženim načelima znanstvene, poslovno-etičke i pedagoške korektnosti. Tu apodiktičku tvrdnju nije teško dokazati.

3.1. Opća obilježja tematske strukture udžbenika

Udžbenik se sastoji iz tri dijela:

I. dio tretira teoriju i povijest radnog i socijalnog prava kao zajedničko poglavlje za obje vrste prava, sjedinjeno je u Glavi I. Teorija radnog i socijalnog prava;

II. dio obuhvaća materiju radnog prava, koja je prezentirana u 8 poglavlja (radni odnosi, evidencija i isprave o radu, obveze subjekata radnog odnosa, odgovornost i vrste odgovornosti, prestanak radnog odnosa, ostvarivanje i zaštita prava, zapošljavanje i prava nezaposlenih);

III. dio (u knjizi naveden kao *II. dio*) *tretira materiju socijalnog prava*, i to samo materiju socijalnih zaštitnih prava u okviru sustava socijalnog osiguranja, suglasno nastavnom programu i planu Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru.

Obujam udžbenika i tematska struktura po poglavljima dati su s odgovorajućim razmjerom (prvi i treći dio obuhvaćaju po 77 stranica, a drugi središnji dio 183 stranice).

Unutarnja struktura poglavlja data je pregledno i omogućava lako snalaženje čitatelja u okviru cjeline materije date u većim poglavljima, kao što su radni odnosi, prava iz radnog odnosa, prestanak radnog odnosa i materija u poglavljima socijalnog prava.

3.2. Posebna obilježja strukturalne analize unutar nekoliko poglavlja

Znanstvena metodološka korektnost u sadržaju udžbenika dvojako je došla do izražaja, osobito u teorijsko-povijesnom dijelu. Tu su prikazi i objašnjenja pojmova radnog i socijalnog prava, predmet i metode, prikaz izvora i prikaz odnosa prema drugim znanostima.

Podjela, funkcije i načela radnog i socijalnog prava, kao poseban odjeljak, predstavlja veoma značajan dio udžbenika koji se ne pojavljuje u ranijim udžbenicima radnog i socijalnog prava drugih autora. To se primarno odnosi na prikaz funkcija radnog i socijalnog prava kao specifične grane pravnog sustava, ali i kao pravne znanosti i njihova udjela u pripremi, normativnom uređivanju i ostvarivanju konkretnih prava kojim se uspostavlja i jamči radna i socijalna sigurnost radnika, njihovih obitelji, pa i nezaposlenih. U tom dijelu čitko i pregledno su prikazane i objašnjene sljedeće funkcije radnog prava: normativno-regulativna i stabilizatorska, proizvodno-ekonomska, socijalna-zaštitna, funkcija humanizacije rada i psihološko-motivacijska funkcija. Tako se radno i socijalno pravo razmatraju i kao instrumenti uspostavljanja i razvojnog usmjeravanja radne i šire socijalne sigurnosti, a to znači kao instrumenti održivog razvoja društva.

4. Utjecaj višegodišnje polidisciplinarne znanstvenoistraživačke i pedagoške djelatnosti autora na strukturu sadržaja i kakvoće udžbenika

Višegodišnje kontinuirano angažiranje i sudjelovanje autora u nekoliko složenih znanstvenoistraživačkih projekata u protekla dva desetljeća omogućilo je da predmetni udžbenik radnog i socijalnog prava zasnuje na rezultatima korektno realiziranog projekta pedagoškog istraživanja u skladu s nastavnim programom Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru. Ta konstatacija proizlazi iz analize sadržaja udžbenika, koja omogućava tri vrste relevantnih zapažanja.

4.1. Deskriptivna kvantitativna analiza sadržaja pokazuje da je autor tijekom pedagoškog istraživanja na pripremi udžbenika obavio obimna komparativna istraživanja metodama analize sadržaja:

- dvanaest visokoškolskih udžbenika iz oblasti radnog i socijalnog prava,
- dvadeset i osam raznih knjiga i priručnika,
- sedam knjiga iz raznih oblasti relevantnih za pripremu udžbenika.

Propise, literaturu i dokumentaciju, kojima se neposredno koristio tijekom istraživanja, autor je korektno naveo u zasebnom popisu na kraju rada (ukupno 37).

4.2. Kvalitativna analiza sadržaja primarno je utemeljena na praktičnoj upotrebljivosti za studente prava u dodiplomskom studiju i kao uvodni repetitorij za poslijediplomski studij. Udžbenik predstavlja dragocjen izvor znanja i za praktičan rad pravника tijekom prednormativne istraživačko-razvojne ili stručno operativne djelatnosti. U tom pogledu posebno su karakteristični i značajni sljedeći dijelovi udžbenika:

- Funkcija i načela radnog i socijalnog prava,
- Izravna primjena međunarodnog prava i njihovih izvora u BiH,
- Cijelo poglavlje: ostvarivanje i zaštita prava,
- Mirovinsko i invalidsko osiguranje,
- Zdravstvena zaštita i zdravstveno osiguranje.

Na znanstvenoj razini poslijediplomskih znanja u domeni društveno-razvojne i socijalno-stabilizatorske uloge radnog i socijalnog prava autor je u udžbeniku kratko i jezgrovito prikazao i objasnio normativno-regulativnu i socijalno-sigurnosnu funkciju radnog i socijalnog prava: "Sastoji se u činjenici da ono normira, regulira i uređuje, a zatim i stabilizira odnose na području rada kao jednom od najznačajnijih područja društvenog života... Ako ti odnosi nisu regularni..., dolazi do opće stihije, ...poremećaja u procesu rada, ...nezadovoljstva, štrajkova i drugih radničkih buntova od kojih nastaju goleme izravne i neizravne štete... U obrnutom smjeru... kada svaki zaposlenik i svaka skupina... znadu svoje obaveze, odgovornosti, prava i postupke ostvarivanja... javlja se odgovarajuća harmonija i stabilnost."¹²

¹² Božo Žepić (1998.): Radno i socijalno pravo, Logos Split, str. 83. i 84.

4.3. Projektno-razvojna orijentacija autora udžbenika nagoviještena je već u prvim rečenicama predgovora, kada ističe "povećanje vrlo dinamičnih promjena koje se događaju u domeni zakonodavne regulative. U tom pravcu upućen je poziv poslenicima u domeni znanstvene i stručne javnosti od kojih očekuje korisne sugestije i mišljenja, koja će dobro doći za otkrivanje nedostataka i pripremu drugog izdanja".

Rezolutan stav u okviru prikaza psihološko-motivacijske funkcije radnog prava (str. 85.) predstavlja dugoročnu i trajnu orijentaciju istraživačke djelatnosti i razvojne dogradnje radnog prava. To utemeljuje sljedeći navod: "Moderna se država ne pouzdava toliko u sredstva prisile, koja joj stoje na raspolaganju, da bi silom prigušila individualno i kolektivno radničko nezadovoljstvo, već obrnuto, radnim i socijalnim zakonodavstvom ona prvo normativno, a onda i težnjom za dosljednim ostvarivanjem prava, uspostavlja društveno poželjnu ravnotežu interesa između poslodavca i zaposlenika, s jedne, i između interesa privatnog kapitala za neograničenim profitom i javnih interesa države za motiviranjem stvaralačkih snaga društva, s druge strane."

Realizacija takvog stava o modernoj državi predstavlja vrlo složen proces organizirane istraživačko-razvojne, edukativne i normativno-pravne djelatnosti s ciljem usklađivanja radnog i socijalnog prava u Bosni i Hercegovini s harmoniziranim standardima Europske unije.

I ovaj udžbenik u tom i takvom pothvatu, koji neposredno predstoji, imat će i ima značajan pokretački udio.